

အစောပိုင်း ခလီဖာများ

ကိုယ်တော်မူဟမ္မဒ် ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုပြီးနောက် အစ္စလာမ်နိုင်ငံတော်အား စဉ်ဆက်မပြတ်သော ခလီဖာများဖြစ်သည့် အဘူဘာဒ်၊ အိုမာရ်၊ အွတ်သမန်၊ အလီနှင့် ဟာဆန်တို့က အုပ်ချုပ်ခဲ့ပေသည်။ ထို အစောပိုင်း ခလီဖာများကို “ရာရှီဒါန်” **ဖြောင့်မတ်သူများ** ဟု လူသိများပေသည်။ ထို “ရာရှီဒါန်” များ၏နောက်။ များစွာသော ခလီဖာ စနစ်များကို ထူထောင်ခဲ့ပေသည်။ ခလီဖာ တစ်ကိုယ်စီသည် အစ္စလာမ်ဥပဒေဟု လူသိများသော “ရှရီအတ်” ကို အခြေခံကာ ကိုယ်ပိုင် ဥပဒေများကို ပြုစုခဲ့ပေသည်။ ဆွန်နီ “ဆလီဖာ”များနှင့် အလီနှင့် ကိုယ်တော်မူဟမ္မဒ်၏ သမီးတော် ဖာတီမာဘက်မှ ဆင်းသက်သော မျိုးရိုးမှဖြစ်သော အစ္စမာလ်အီလီ ရှီယာ တို့၏ “အေမာန်” များစင်ပြိုင်ဖြစ်သော ကာလများလည်း ရှိခဲ့ပေသည်။ ရှီယာတို့သည် ထိုမှ ကိုယ်ပိုင် ခလီဖာစနစ်ကို ထူထောင်၍၊ ဖာတီမိုက် အင်ပါယာ အဖြစ် အုပ်ချုပ်ခဲ့ပေသည်။

(ဆွန်နီနှင့် ရှီယာသည် သာသနာရေးကြောင့် မဟုတ်ဘဲ၊ အုပ်ချုပ်မှုအာဏာကြောင့် ဂိုဏ်းကွဲခဲ့ရခြင်း ဖြစ်၍၊ အေမာန် ဆိုသည်မှာ ရှေ့ဆောင်လမ်းပြ ဟု အဓိပ္ပာယ်ကို ပေးပေသည်။)

ခေတ်အပိုင်းအခြားများ

အေဒီ ၆၃၀ မှ ၆၆၀ - အာလ် ရာရှီဒါန်များခေတ်

အေဒီ ၆၆၀ မှ ၇၅၀ - အိုမိုင်းယာဒ် မင်းဆက်

အေဒီ ၇၅၀ မှ ၉၆၀-အဘာဆက်ဒ်မင်းဆက်

အေဒီ ၉၆၀မှ ၁၂၅၀- ဖာတီမိုက်မင်းဆက်

အေဒီ ၁၂၅၀ မှ ၁၅၁၇-မာန်လွတ်ကံမင်းဆက်

၁၆ ရာစုမှ ၂၀ ရာစု အစပိုင်းအထိ မူဆလင် အင်ပါယာများ

၂၀ ရာစုအတွင်း ကိုလိုနီအုပ်ချုပ်ခံ မူဆလင်များ

၂၀ ရာစု အကုန်ပိုင်းနှင့် ၂၁ ရာစု ဆန်းစ မူဆလင်များ နိုးကြားလာသောခေတ်

အာလ် ရာရှီဒါန် “ဖြောင့်မတ်သော လမ်းပြ ခလီဖာများ”

ကိုယ်တော် မူဟမ္မဒ် ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုပြီးနောက် ခလီဖာ ငါးဦးက အစ္စလာမ် အင်ပါယာကို စဉ်ဆက် ဦးဆောင်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် ပစ္စုမမြောက် ခလီဖာ အေမာန်ဟာဆန်မှာ (ဦးဆောင်) သက်တမ်း တိုတောင်းလွန်းသောကြောင့် မူဆလင် အများစုက ခလီဖာ (သမ္မတ)ကြီး လေးပါးကိုသာ အသိများကြပေသည်။

အဘာဆက်ဒ် မင်းဆက် “အစ္စလာမ် ရှေ့ခေတ်”

အေဒီ ၇၅၀ တွင် အဘာဆက်ဒ်မင်းဆက် အာဏာရလာသောအခါ အိုမိုင်းယာဒ် အင်ပါယာသည် စည်းလုံးညီညွတ်မှုကိုရခဲ့၍ အင်အားခိုင်မာ တောင့်တင်းလာခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့သည် ဘယ်လာရက်စ်၊ စစ်စလီကျွန်းများ အပါအဝင် မြေထဲပင်လယ် ကျွန်းဒေသများကို သိမ်းပိုက်နိုင်ခဲ့ပေသည်။ အုပ်ချုပ်ရေးအသစ်သည် အိုမိုင်းယာဒ်များလက်ထက်မှ ဘဝင်မကျသော အရာ များကို ဆန့်ကျင် စည်းရုံးခဲ့ပြီး ယဉ်ကျေးမှုတော်လှန်ရေးဖြစ်သည့် “အဘူ မူဆလင်” အဘာဆက်ဒ် တော်လှန်ရေးကို ပြုလုပ်ခဲ့

ပေသည်။ အဘာဆက်ဒ်မင်းများ လက်အောက်တွင် အစွလာမ် မြို့ပြယဉ်ကျေးမှုမှာ ရွက်နုဝေခဲ့ပေသည်။ အထူးအရေးပါသော တိုးတက်မှုမှာ အာရ်ဗီစကားပြေ အရေးအသားနှင့် ကဗျာလင်္ကာ စာပေထွန်းကားမှုများမှာ ထွန်းတောက်ခဲ့၍၊ ကိန်းဘရစ် တက္ကသိုလ်မှပြုစုသော အစွလာမ် သမိုင်းတွင် ထိုခေတ်ကို “ရွှေခေတ်” ဟု တင်စားခဲ့ပေသည်။ ၎င်းတို့တွင် စီးပွားရေးနှင့် ကုန် ထုတ်လုပ်ငန်း၊ ဝိဇ္ဇာ သိပ္ပံပညာရပ်များ (မူဆလင် သိပ္ပံခေတ်ပြောင်း တော်လှန်ရေး) သည်လည်း အဓိက အခန်းကဏ္ဍမှ ပါဝင်ခဲ့ ပေသည်။ အဘာဆက်ဒ် မင်းဆက်များမှ အာလ်မန်ဆာ၊ (အုပ်ချုပ်ကာလ အေဒီ ၇၅၄-၇၇၅)၊ ဟာရွန် ရာရှစ်ဒ် (အုပ်ချုပ် ကာလ အေဒီ ၇၆၅-၈၀၉) အာလ်မာမွန်း (အုပ်ချုပ်ကာလ (အေဒီ ၈၀၉-၈၁၃)နှင့် သူတို့နောက် အစောပိုင်း ဆက်ခံသည့် သမ္မတများလက်ထက်တွင် အထူးသဖြင့် ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ခဲ့ပေသည်။

အေဒီ ၈၂၀ တွင် အဘာဆက်ဒ်မင်းဆက် ခလီဖာများနှင့် ခေတ်ပြိုင် အင်ပါယာများ ရှိခဲ့ပေသည်။

အဘာဆက်ဒ်မင်းများ၏ အရှေ့မျှော် သီအိုရီအရ အရှေ့ဘက်ရှိ ပါရှားနှင့် တရန်စိုဇာနီးယားတို့၏ အရေးကိစ္စများအတွက် ထိုမင်းဆက်သည် ယခင်မြို့တော်ဖြစ်သော ဒမတ်စကတ်မှ ဘက္ကဒတ်ကို မြို့တော်အဖြစ် ပြောင်းရွှေ့သတ်မှတ်ခဲ့ပေသည်။ အဘာဆက်ဒ် တော်လှန်ရေးအတွင်း အိုမိုင်ယာဒ် မိသားစုများ သတ်ဖြတ်ခံလိုက်ရသော်လည်း၊ မိသားစုဝင်တစ်ဦးဖြစ်သော အဒူ ရာဟ်မန် (၁)သည် စပိန်သို့ ထွက်ပြေးလွတ်မြောက်သွားခဲ့၍ အေဒီ ၇၅၆ ခုနှစ်တွင် ကိုယ်ပိုင် ခလီဖာ စနစ်ကို ထိုဒေသ၌ စတင်ထူထောင်ခဲ့ပေသည်။ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးဒေသ အဖြစ် ဟာရွန်ရာရှစ်ဒ်လက်ထက်တွင် အထူးကိုယ်ပိုင် အုပ်ချုပ်ခွင့်ရ မင်းများ “အာခ်လာဘက်ဒ်” များကို ခန့်အပ်ထားခဲ့ပေသည်။ သူတို့ကိုယ်တိုင်ကလည်း ဗဟို ခလီဖာများ၏ သြဇာအာဏာကို အသိ အမှတ်ပြုခဲ့ပေသည်။ သို့သော် အေဒီ ၉၀၉ တွင် ရီယာ ဖာတီမိုက်မင်းဆက်၏ ဖြုတ်ချမှုကြောင့် “အာခ်လာဘက်ဒ်” များသည် နန်းသက်မရှည်ခဲ့ချေ။ အေဒီ ၉၆၀ တွင် ဖာတီမိုက်များသည် အဘာဆက်ဒ်တို့၏ အီဂျစ်ကို အောင်နိုင်ခဲ့၍ ၎င်းတွင် ပင် အေဒီ ၉၆၉-၉၇၃ တွင် မြို့တော်သစ်တည်ခဲ့ပေသည်။ ထိုမြို့တော်ကို “အာလ်ကွာဟီရာ-အောင်မြင်မှု ဂြိုဟ်သစ်” အဖြစ် အမည်ပေးခဲ့၍ ယခုခေတ်တွင် ကိုင်ရိုဟု ခေါ်တွင်ပေသည်။ အလားတူပင် ပါရှားတွင်လည်း တာကက်ရှ် ဂါဗ်နာဗက်ဒ် တို့က အဘာဆက်ဒ်တို့၏ သြဇာကို ထိပါးလာခဲ့ပေသည်။ အဘာဆက်ဒ်တို့၏ သြဇာသည် ယာယီအားဖြင့် တည်ရှိနေသေးသော် လည်း ပါရှားပြည်မကြီးသို့ ပြောင်းရွှေ့လာသော မူဆလင် တာကက်ရှ်များဖြစ်သည့် ဆဲလ်ဂျာန် တာကက်ရှ်များက အဘာ ဆက်ဒ် တို့ကို အေဒီ ၁၀၅၅ တွင် ဝါးမြိုလိုက်ပေသည်။

ထိုကာလများတွင် တစ်ခါတရံ စစ်ရေးအရ၊ တစ်ခါတရံတွင် ငြိမ်းချမ်းစွာ သြဝါဒခံယူမှုအရ စသည်ဖြင့် အင်ပါယာမှာ ကျယ်ပြန့် လာခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၁၀၀၀ မတိုင်မှီကလေးတွင် အိန္ဒိယကို ပထမအဆင့်အနေဖြင့် အောင်နိုင်ခဲ့သည်။ ထို့နောက် နှစ် ၂၀၀ အတွင်း (အေဒီ ၁၀၉၃-၁၂၀၉) တွင် ဂင်္ဂါမြစ်ဝှမ်းဒေသများကို အောင်နိုင်ခဲ့ပေသည်။

ဆာဟာရ၏ ကိုင်းကွဲဖြစ်သော အနောက်ပိုင်း အာဖရိကတွင် အေဒီ ၁၀၀၀ ကျော်ကလေးတွင် အစွလာမ်အင်ပါယာကို အခိုင် အမာ တည်ဆောက်ခဲ့ပေသည်။ ကာနင်မ် တွင် အေဒီ ၁၀၈၁ နှင့် ၁၀၉၇ ကြား၌ မူဆလင်အုပ်ချုပ်ရေးကို ထူထောင်ခဲ့ပြီး၊ မှတ်တမ်းများအရ “ဂါအို” ခေါင်းဆောင် မူဆလင်မင်းသားတစ်ပါးသည် အေဒီ ၁၀၀၉ အစောပိုင်းကာလကပင် ရောက်ရှိ နေပြီဟု ဆိုပေသည်။ မာလီအပါအဝင် အစွလာမ် ဘုရင်ပိုင်နိုင်ငံသည် အေဒီ ၁၃ ရာစုတွင် ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။

အဘာဆက်ဒ် စိုးစံနှစ်များကာလတွင် ဘက္ကဒတ်သည် ကမ္ဘာ့ယဉ်ကျေးမှု အတွင်အထိပ် ဗဟိုချက်မ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ အဘာ ဆက်ဒ် မင်းများသည် ကိုယ်တော်မူဟမ္မဒ်၏ ဦးလေးတော် အဘာ့ဆ် ၏ မျိုးနွယ်များဖြစ်၍၊ သူတို့သည် အိုမိုင်ယာဒ် အုပ်ချုပ်မှု အောက်မှ ရှင်ပြန်လာသော လူသားများ “မေရီယ” “ရှင်ပြန်လာသူများ” ဖြစ်သည်ဟု ခံယူခဲ့ပေသည်။ အဘာဆက်ဒ် ခလီဖာများဖြစ်သော ဟာရွန်ရာရှစ်ဒ်နှင့် အာလ်မာမွန်တို့သည် ဝိဇ္ဇာ သိပ္ပံပညာတို့၏ နာယက ကြီးများ ဖြစ်ခဲ့၍၊ ထိုပညာရပ် များအား အလွန် အားပေးအားမြှောက် ပြုပေးခဲ့ပေသည်။ အစွလာမ် ဒဿနများ ဖွင့်ဖြိုးလာမှုနှင့်အညီ အစွလာမ်ဥပဒေ “ရှရီ အတ်”များကို စနစ်တကျပြုပြင်ခဲ့၍၊ ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ရေးဒေသ လေးခုကိုလည်း ထူထောင်ခဲ့ပေသည်။ ထိုကာလအတွင်းတွင် အစွလာမ် ဝိပဿနာ “ဆူဖီဝါဒ”များ ထွန်းတောက်ခဲ့ခြင်းကိုလည်း တွေ့ရပြီး၊ တပည့်စဉ်ဆက် ဆင့်ပြန်သော ဆွဟီ ဘိုခါရီ ကျမ်း အပါအဝင် အခြားသော ဟဒီးသ် (သမိုင်း) ကျမ်းများကိုလည်း ပြုစုခဲ့ပေသည်။

ဒေသဆိုင်ရာ အုပ်ချုပ်ရေးများ

အဘာဆက်ဒ်မင်းများသည် တိုတောင်းသော ကာလအတွင်းတွင် သုံးပွင့်ဆိုင် ပြိုင်ဘက်များဖြစ်သော အာရပ်များ၊ ပါရှားများနှင့် ပြောင်းရွှေ့အချေချနေထိုင်လာသော တာကက်ရှီများကို သိမ်းသွင်းနိုင်ခဲ့ပေသည်။ သို့သော် စုပေါင်းထားသော အင်ပါယာကြီးအား အုပ်ချုပ်ရေးအတွက် ပေးဆပ်ရမှုမှာ ကြီးကျယ်လှ၍၊ အစွလားတို့၏ နိုင်ငံရေး စည်လုံးညီညွတ်မှုမှာ စတင် ကွဲပြားခဲ့ပေသည်။ သီအိုရီအရ ခလီဖာ ခေါင်းဆောင်များဟု အသိအမှတ်ပြုထားသော စော်ဘွားများက လွတ်လပ်ရေး ခွဲထွက်လာခဲ့ကာ၊ ပြိုင်ဘက် ဖလီဖာများ တည်ထောင်လာမှုနှင့်အတူ အတွင်းအာဏာလု ပြိုင်ဘက်များ စနစ် ဖတ်သိမ်းသွားခဲ့ပေသည်။ တဖြည်းဖြည်းနှင့် အဘာဆက်ဒ် မင်းဆက်သည် **ဘူဝေဟက်** စော်ဘွားများ၏ ရုပ်သေး အုပ်ချုပ်သူများ ဖြစ်လာခဲ့ပေသည်။

ထိုကာလများအတွင်းတွင် နက္ခတ္တဗေဒပညာ၊ ကဗျာလင်္ကာရေးခြင်းအတတ်၊ ဒေသန (အတွေးအခေါ်) ပညာ၊ သိပ္ပံရေးရာနှင့် သင်္ချာပညာများ ထွန်းတောက်ခဲ့ပေသည်။

ဖာတီမိုက် အင်ပါယာ

ဖာတီမိုက်တို့၏ ဇာတိမှာ (ယခုခေတ် တူနီးရှားနှင့် အလ်ဂျီးရီးယား အရှေ့ပိုင်း) အက်ဖရိကီယာ မှ ဖြစ်ပေသည်။ ထိုအင်ပါယာကို အေဒီ ၉၀၉ တွင် အဗ္ဗူလ္လာ အာလ်မဟ်ဒီ ဘီလာဟ် ကထူထောင်ခဲ့ပြီး၊ သူသည် ကိုယ်တော်မှဟမ္မဒ်၏ သမီးတော် ဖာတီမာနှင့် ပထမဦးဆုံး ရှိလာတို့၏ အေမာန် အဖြစ် ခံယူသော အလီသခင်တို့၏ မျိုးရိုးဖြစ်သည်ဟု ခံယူ၍၊ သူ၏ မင်းဆက်ကို “ဖာတီမာယာန်” ဖာတီမိုက်ဟု ခေါ်တွင်ခြင်း ဖြစ်ပေသည်။

အဗ္ဗူလ္လာ အာလ်မဟ်ဒီသည် တိုတောင်းသော ကာလတွင်ပင် သူ၏ သြဇာကို ယခုခေတ် မော်ရိုကို၊ အလ်ဂျီးရီးယား၊ တူနီးရှား၊ လက်ဗျား နိုင်ငံများပါဝင်သည့် ကိုယ်ပိုင် အုပ်ချုပ်မှုနယ်များထံသို့ ဖြန့်ကျက်နိုင်ခဲ့ ပေသည်။ ထိုနယ်ဒေသများကို တူနီးရှားတွင် အသစ်တည်ဆောက်သော မယ်ဟ်ဒီယာ နေပြည်တော်မှ အုပ်ချုပ်ခဲ့ပေသည်။

ဖာတီမိုက်များသည် အေဒီ ၉၆၀ နောက်ပိုင်းတွင် အီဂျစ်သို့ စတင်ဝင်ရောက်ခဲ့၍၊ ထိုမှ အာဂ်ရီဒက်ဒ် မင်းဆက်ကို အောင်နိုင်၍၊ မြို့တော်သစ် အာလ်ကွာဟီရာ (ကိုင်ရို) ကို (အေဒီ ၉၆၉-၉၇၃) တွင် တည်ထောင်ခဲ့ပေသည်။ ထိုမြို့တော်သစ် အမည်၏ အဓိပ္ပာယ်မှာ မားစ်ဂြိုဟ် သို့မဟုတ် အောင်မြင်မှု ဂြိုဟ်သစ်ဟု ဖြစ်၍၊ ထိုမြို့တွင် ဖာတီမိုက်တို့၏ ခလီဖာများကို ခန့်အပ်ထားပြီး တပ်အင်အားကိုလည်း ဖြည့်တင်းထားနိုင်ခဲ့ပေသည်။ ၎င်းသည် အီဂျစ်နိုင်ငံ၏ အစိုးရရုံးစိုက်မြို့နှင့် စီးပွားရေး မြို့တော်အဖြစ် ၁၁၆၉ ခုနှစ်အထိ ဖြစ်ခဲ့ပေသည်။ ဖာတီမိုက်များသည် ပတ်ဝန်းကျင်ဒေသများကိုပါ အောင်နိုင်ခဲ့၍ တူနီးရှားမှ ဆီးရီးယားအထိ၊ ထိုထက်ကျော်လွန်ကာ စစ်စလီကျွန်းနှင့် အီတလီတောင်ပိုင်းဒေသအထိ ထိမ်းသိမ်း အုပ်ချုပ်ခဲ့ပေသည်။

ဖာတီမိုက် မင်းဆက်လက်အောက်တွင် အီဂျစ်သည် အင်ပါယာ၏ ဗဟိုချက်မဖြစ်၍၊ အင်ပါယာကို မြောက်အာဖရိက ဦးချို၊ စစ်စလီ၊ ပါလက်စတိုင်း၊ လက်ဘနွန်၊ ဆီးရီးယား၊ ပင်လယ်နီကမ်းရိုးတန်း အာဖရိဒေသများ၊ ယီမင်နှင့် ဟီဂျစ်ဒေသများအထိ ဖြန့်ကျက်နိုင်ခဲ့ပေသည်။ ထိုမင်းဆက် လက်ထက်တွင် အီဂျစ်ကို ဗဟိုပြု၍၊ မြေထဲပင်လယ်ဒေသနှင့် အိန္ဒိယသမုဒ္ဒရာ စီးပွားရေး ကွန်ယက်ကို ထူထောင်နိုင်ခဲ့သည်။ သူတို့၏ ကုန်သွယ်မှုနှင့် သံတမန် ဆက်ဆံရေးကို တရုတ်ပြည် ဆွန်မင်းဆက်နှင့် ထူထောင်နိုင်ခဲ့ပြီး တဖြည်းဖြည်းနှင့် အီဂျစ်ကို အလယ်ပိုင်း ခေတ်ကာလ၏ စီးပွားရေး အခရာဒေသ အဖြစ် သတ်မှတ်ခဲ့ရပေသည်။

ဒေသတွင်း အခြားသော အစိုးရများနှင့် မတူဘဲ ထူးရှားချက်များမှာ ဖာတီမိုက်တို့သည် အစဉ်အလာနှင့်မတူဘဲ အုပ်ချုပ်မှုပုံစံများကို ထူထောင်နိုင်ခဲ့သည်။ ဆွန်နီ မူဆလင်ကဲ့သို့ အခြားသော အစွလားမိဂျစ်များကိုလည်း ရှိလာ အစိုးရ၏ အစိုးရဌာနများတွင် ရာထူးကြီးများ ပေးအပ်ခဲ့ပေသည်။ သဘောထားကြီးမှုကို ဖြန့်ကျက်သောအနေဖြင့်၊ ခရစ်ယာန်များ ဂျူးများကဲ့သို့ အခြားသော မူဆလင်မဟုတ်သည့် လူမျိုးများကိုလည်း သူ၏ အရည်အချင်းပေါ်မူတည်၍ အစိုးရ ရာထူးကြီးများကို ရပိုင်ခွင့် ပြုထားပေသည်။

အိုင်မိုင်ယာဒ်နှင့် ဘာဘာ မင်းဆက်များ လက်အောက် အဘာရီယာန် ကျွန်းဆွယ် (စပိန်)

အာရပ်များက ဘာဘာ၏ အမိန့်ဖြင့် ဗိုလ်ချုပ် တာရစ်ခ် အိဗ်နီ ဇိုက်ဒ်ဦးဆောင်၍၊ စပိန်တောက်ပိုင်း သို့မဟုတ် အာလ် အင်ဒူး လာ့ပစ် ကို အေဒီ ၇၁၀ တွင် အောင်နိုင်ခဲ့သည်။ တာရစ်ခ် ဦးဆောင်သော မြင်းတပ်အား ဟက်စပင်းနီးယားမှ **ဗက်စီကိုသက်မ်** ဘုရင်နိုင်ငံမှ ပြည်တွင်းစစ်ကို ဝင်ရောက်ဟန့်တားရန် စေလွှတ်လိုက်ပေသည်။ ဂျီဘရော်တာ ရေလက်ကြားကို ဖြတ်ကျော် ပြီးနောက် တစ်စိုက်မတ်မတ် အောင်မြင်မှုများ ရရှိခဲ့ပြီး၊ အေဒီ၇၁၀ ခုနှစ် နွေရာသီတွင် **ဗက်စီကိုသက်မ်** ဘုရင် **ရိုဒရစ်**ကို နှိမ်နှင်းနိုင်ခဲ့၍၊ ဝွာဒါလီတီ စစ်ပွဲတွင်း ဂျူလိုင်လ ၁၉ ရက်နေ့တွင် သုတ်သင်လိုက်ပေသည်။ တာရစ်ခ် စစ်ဗိုလ် မူဆာဘင် နဆားသည် လျှင်မြန်စွာ တပ်အင်အားဖြည့်တင်းနိုင်ခဲ့ပြီး အေဒီ ၇၁၈ တွင် ကျွန်းဆွယ်၏ အများစုကို မူဆလင် အုပ်ချုပ်ခံအဖြစ် သိမ်းသွင်းနိုင်ခဲ့သည်။

အာလ် အင်ဒူးလာ့ပစ် ဒေသ အုပ်ချုပ်ရေးမှူးများကို ဒမတ်စကတ်မှ အိုမိုင်ယတ် ခလီဖာ အာလ် ဝလိဒ်က စော်ဘွားများ အဖြစ် ခန့်အပ်ခဲ့ပေသည်။ အဘာဆက်ဒ်မင်းဆက်များ အရှေ့အလယ်ပိုင်းတွင် အာဏာရလာသောအခါ၊ အချို့သော အိုမိုင်ယတ် များသည် မူဆလင်ပိုင် စပိန်သို့ ထွက်ပြေးတိမ်းရှောင်သွားကြ၍၊ သူတို့ကိုယ်ပိုင် ခလီဖာစနစ်ကို ထူထောင်ခဲ့ကြပေသည်။ ဆယ်ရာစု အကုန်ပိုင်းတွင် အုပ်ချုပ်ရေးမှူး အဗ္ဗဒူလ် ရာဟ်မန် (၃) သည် ကော်ဒိုဘာ စော်ဘွားဘွဲ့ကို ခံယူခဲ့ပေသည်။ များမကြာမှီပင် အိုင်မိုင်ယာဒ်တို့သည် တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးလာ၍ ကော်ဒိုဘာကို မြို့တော်ပြုလျက် နိုင်ငံတော်အဖြစ် အင်အား တစ်ရပ်ဖြင့် ရပ်တည်လာခဲ့ပေသည်။ အေဒီ ၉၆၁ ခုတွင် ခမည်းတော် အဗ္ဗဒူလ် ရာဟ်မန် ကွယ်လွန်သောအခါ အာလ် ဟာကန် (၂)က ထီးနန်းအမွေကို ဆက်ခံခဲ့၍၊ သူသည် မြောက်ပိုင်း ခရစ်ယာန် ဘုရင်နိုင်ငံ အီဘာရီယာ နှင့် ငြိမ်းချမ်းရေးကို ထိမ်းထား နိုင်ခဲ့ကာ ရေသွင်းရေထုတ်လုပ်ငန်းဖြင့် စိုက်ပျိုးရေးကို တိုးတက်ဖွံ့ဖြိုးအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ပေသည်။ စီးပွားရေးတိုးတက် ကောင်မွန်လာသည်နှင့်အမျှ လမ်းမကြီးများ ဖောက်လုပ်ခြင်း ဈေးကြီးများ တည်ဆောက်ခြင်းတို့ကို ပိုမိုအားဖြည့်ပေးနိုင်ခဲ့သည်။ ထိုသမ္မတများ (ခလီဖာများ)၏ အုပ်ချုပ်မှုအောက်တွင် အဘာရီယာန် ကျွန်းဆွယ်ဒေသ၏ မူဆလင်တို့ ခေတ်စားချိန်ဟု ကျော်ကြားခဲ့ပေသည်။

အိုင်မိုင်ယာဒ် မင်းဆက်များ၏ ခလီဖာ ဟာရှင်မ် (၂) လက်ထက်တွင် နိုင်ငံရေးအယူအဆ အကွဲအလွဲများနှင့် ပြည်တွင်းရေး မငြိမ်မသက်များ ဖြစ်ခဲ့၍ ထိုမင်း၏ လုံ့လဝရိယ အားနည်းမှုများကြောင့် သူ့အား ဖြုတ်ချလိုက်သောကြောင့် အေဒီ ၁၀၃၁ တွင် အိုင်မိုင်ယာဒ်မင်းဆက် ပြတ်ခဲ့ရလေတော့သည်။ ထို့နောက် ကော်ဒိုဘာကို ဗဟိုပြုသော အင်ဒူးလာ့စ် အစ္စလာမ် နိုင်ငံ တော် သည်လည်း (အာရီဗီအခေါ်အားဖြင့် မူလွတ် အာလ် တွဝါဖ်အက်စ်- မြန်မာအဓိပ္ပာယ် အုပ်စု ဘုရင်နိုင်ငံများ) သီးခြား လွတ်လပ်သော ဘုရင်နိုင်ငံကလေးများ အဖြစ် ပြိုကွဲသွားကာ အဘာရီယာန် ကျွန်းဆွယ်ဒေသတွင် မြောက်ပိုင်း ခရစ်ယာန် နိုင်ငံများထက် အင်အားနည်းလာခဲ့တော့သည်။ ဆီပေးလ် ကဲ့သို့သော အချို့ သီးခြားလွတ်လပ်သည့် မူဆလင် ခလီဖာ (သမ္မတ) နိုင်ငံငယ်ကလေးများမှာ ခရစ်ယာန် မင်းသားများကို အခွန်ဘဏ္ဍာများ ဆက်သရန် အဓမ္မတောင်းခံခြင်းများ ခံလာရပေတော့သည်။